

AL X-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE PRE- ȘI PROTOISTORICE

(Ciudad de Mexico, 19–24 octombrie 1981)

Între 19 și 24 octombrie a.c. s-au desfășurat la Ciudad de Mexico, în nouă amfiteatre și trei săli din două mari clădiri ale Centrului medical național, lucrările celui de al X-lea Congres internațional de științe pre- și protoistorice, din cadrul Uniunii internaționale de științe pre- și protoistorice, membră a Consiliului internațional de filozofie și științe umane de pe lângă UNESCO. Președintele Congresului a fost prof. García Bârcena Joachim, directorul general al Institutului național de antropologie și istorie, și secretar general Prof. Lorenzo José L., director la același institut din Ciudad de Mexico.

Spre deosebire de congresul anterior, din 1976 de la Nisa, la care au participat circa 3000 specialiști din toate continentele, la acest Congres nu au fost mai mult de 800, majoritatea din diferite țări ale Americii și din vestul Europei. Din țările socialiste au fost numai nouă specialiști (trei din R.D.G., trei din Polonia, doi din Cehoslovacia și unul din România). Țările din lumea a treia au fost foarte slab reprezentate.

Tematica congresului a cuprins o serie largă de probleme de metodologie cu caracter interdisciplinar și de arheologie pre- și protoistorică de pe tot globul. Problemele acestea, dezbătute în comunicările din cadrul a 17 comisii și 9 secții, au putut fi cunoscute de participanți datorită imprimării rezumatelor comunicărilor în broșuri speciale, dealtfel ca și textele privitoare la monumentele arheologice din itinerariile excursiilor organizate după încheierea lucrărilor congresului.

În cadrul problemelor de metodologie s-au dezbătut teme privitoare la metode și tehnici de cercetare în arheologie, atât în ceea ce privește prospecțiunile subacvatice, cât și analiza picturilor și gravurilor rupestre, precum și a reliefulurilor cu scop de cult. De asemenea, s-au pus în discuție teme din domeniile tipologiei și clasificărilor (calitative și cantitative), serierii și ordonării datelor, cronologiei absolute (C^{14} , arheomagnetism, thermoluminiscentă, dendrocronologie, analize izotopice), paleoecologiei și paleoclimatologiei, etnoarheologiei, antropologiei, identificării materiilor prime (analiza cu neutroni), metodelor matematice în arheologie (bancă de date și metode matematice, bibliografie indexată) ș.a. S-au scos în evidență îndeosebi datele noilor cercetări obținute prin folosirea diferitelor metode, reieșind în mod imperios necesitatea unei colaborări mai strânse a arheologilor cu specialiștii din domeniul științelor naturii și tehnice.

În ceea ce privește problemele de arheologie pre- și protoistorică, accentul s-a pus, ca și la congresul de la Nisa, pe epoca paleolitică, care a fost dezbătută în trei secții și șapte comisii. Cu acest prilej s-au discutat teme de antropogeneză din sud-estul Asiei (*pro-Homo erectus* din Java), Europa (evoluția ontogenetică a tipului Neanderthal și posibilitatea unui craniu din pleistocen la Alicante, Spania) și Mezoamerica (omul vechi din Mexic). De asemenea, au fost tratate și altele, în număr mai mare, privitoare la arheologia paleoliticului inferior (terminologia pentru Orientul Apropiat și cea mai veche producție de unelte din India, estul Africii și Spania), a paleoliticului mijlociu (descoperiri din Asia anterioară și Africa și începuturile de artă paleolitică din Coreea) și îndeosebi a paleoliticului superior (aurignacianul și gravettianul din diferite părți ale Europei, inclusiv teritoriul României, precum și grupele Lincombian din sud-estul Angliei, Maisierian din Belgia și Creswellian din Australia). Cum este și firesc s-a acordat atenție și populației Americii în paleoliticul superior, menționându-se descoperiri mai vechi și noi din America de Nord, Mezoamerica și America de Sud, precum și unor probleme de artă din această perioadă, îndeosebi din Spania, Mexic și Brazilia.

În comparație cu paleoliticul, celelalte epoci au fost tratate mai puțin, în cite o secție sau comisie specială, prezentându-se rezultatele mai importante obținute în ultima vreme.

Astfel, relativ la epipaleolitic și mezolitic s-au discutat teme privind introducerea, probabil din Orientul Apropiat, a cultivării plantelor în estul și vestul Mediteranei în jur de 6000 î.e.n., începuturile domesticirii animalelor, scoțându-se în evidență datele preneolitice pentru controlul animalelor de către om, eventual încă din paleoliticul superior, precum și tendința de viață sedentară în mezoliticul din Sicilia.

În ceea ce privește neoliticul, au fost tratate teme privind locuințele lacustre din Suedia (Avastra), care oferă o posibilitate unică în Scandinavia pentru datări prin metoda dendrocronologică, agricultura neolitică în Norvegia la nord de cercul arctic, clasificarea uneltelor din Columbia (prima de acest fel), interpretări noi relativ la Stonehenge, în sensul de spații sacre (temple), în care se reflectă ritul hierogamiei dintre Mater Terra și zeul cerului, elemente de artă din America Latină, unele practici funerare în Costarica precolumbiană ș.a.

În legătură cu epocile aramei și bronzului s-a pus un accent mai mare pe problema originii metalurgiei, dezbătându-se, într-o comisie specială, diferite teme privitoare la metalurgia cuprului și bronzului din India, Nigeria, România și sudul Franței, precum și la cuprurile arsenizate din Anatolia. În afară de aceasta s-au dezbătut și alte teme relativ la factorii climatici, economici și culturali din calcoliticul din sud-estul Spaniei, aspecte și probleme ale epocii aramei în Italia centrală, Bronzul atlantic în Portugalia, grupul paharelor în formă de clopot din Insulele Britanice în Bronzul vechi, probleme ale Bronzului târziu din Polonia, structura antropologică a unor grupuri de populație din nordul Italiei, precum și diferite aspecte ale artei epocii bronzului din zona est-mediteraneană, Scandinavia, Asia orientală, America Latină și Australia.

În continuare, s-au dezbătut diferite teme privitoare la prima și a doua epocă a fierului. În ceea ce privește prima epocă a fierului, menționăm unele date noi relativ la diferite aspecte regionale și locale din Europa, precum și aplicarea metodelor cantitative pentru analiza socio-economică a necropolei de la Hallstatt, reușindu-se să se definească grupurile sociale a comunităților din cele patru perioade ale acestei mari și importante necropole din regiunea bogată în sare a Austriei Superioare. Pentru cea de-a doua epocă a fierului s-a insistat îndeosebi asupra problemelor privitoare la structura socio-economică, războiul, arta și religia celților, scoțându-se în evidență pentru acestea două din urmă importanța descoperirilor de la Reinheim (1952) și Erstfeld (1975). În afară de celți, s-au mai dezbătut și teme relativ la diferite aspecte economice ale comunităților iberice de la Mesata din Spania, evoluția armamentului în Italia septentrională în sec. III—II î.e.n., epoca fierului târziu din Zimbabwe și Mozambic, precum și în legătură cu particularitățile antropologice ale unor comunități din Italia.

În fine, relativ la ultima perioadă, aceea a marilor migrații, mult mai puțin dezbătută, în comparație cu congresele anterioare, amintim temele privitoare la relațiile dintre regatul francilor și nordul Europei în epoca merovingienilor, prezența vikingilor în Belgia, ascensiunea și decăderea Marii Moravii, satele dispărute din Moravia, din sec. XI—XV și structura necropolei de la Viuppens/La Palaz din Elveția, conținând produse ale atelierelor locale galo-romane, considerate mai înainte ca aparținând burgunzilor.

În ceea ce privește contribuția României la acest congres, la care am fost singurul reprezentant, am susținut comunicarea „Noi date privitoare la prima epocă a fierului în spațiul carpato-ponto-dunărean”, la o ședință prezidată de prof. J. Guilaine (Toulouse) din cadrul Comisiei pentru studierea începuturilor metalurgiei.

În această comunicare, bazată pe ultimele rezultate ale cercetărilor cu privire la traci și geto-daci din prima epocă a fierului, s-au scos în evidență particularitățile, originalitatea și unitatea culturii materiale și vieții lor spirituale din cele trei perioade ale acestei epoci, corespunzătoare sec. XII—V î.e.n., precum și legăturile acestora cu elemente răsăritene, iliri, sciți, traci sudici și greci. S-a arătat că din cercetările făcute mai demult și recent rezultă că factorul local, nord-tracic și apoi geto-dacic, din prima epocă a fierului din spațiul carpato-ponto-dunărean a constituit baza pe care s-a dezvoltat organic cultura geto-dacică din cea de-a doua epocă a fierului, care a atins maximum de dezvoltare în vremea lui Burebista și Decebal.

În afară de aceste comunicări, care au interesat pe cei prezenți, s-a mai intervenit de câteva ori la lucrările susținute în ședința respectivă de arheologii francezi. De asemenea, datorită bunăvoinței prof. Lorenzo José s-a primit pentru a se tipări în *Acele congresului* și comunicarea dr. Vasile Chirica, cercetător de la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, cu titlul „Paleoliticul superior la est de Carpați”, în care se menționează și amuleta din cortex cu reprezentări incizate de la Mitoc (jud. Botoșani), descoperit în 1981 de către el, fiind considerată ca cel mai vechi obiect de artă de pe teritoriul României (circa 25 000 ani î.e.n.).

Vineri 23 octombrie s-a vizitat rezervația arheologică de la Teotihuacan, la circa 50 km nord-est de Ciudad de Mexico, una din cele mai importante din America Centrală, celebră prin vestigiile sale de arhitectură, dominate de citadela care înconjură templul consacrat lui Quetzalcoatl (șarpele cu pene) și îndeosebi de piramidele soarelui și lunii. Acestea din urmă, spre deosebire de cele din Egipt, sînt mai noi, între sec. II—VI e.n., și nu au fost construite pentru a fi morminte de conducători, ci pentru a avea în vârful lor temple, ca și alte piramide mai mici de o parte și alta „drumului morții”, lung de circa 3 km, precum și din alte locuri din

această rezervație arheologică, care ocupă o suprafață de cîțiva zeci de kilometri pătrați. Avîndu-se în vedere importanța excepțională a descoperirilor din această capitală precolumbiană, s-au făcut săpături de mare amploare sub conducerea prof. Ignacie Bernal, care se continuă și astăzi, într-un ritm mai scăzut, în anumite sectoare. Obiectele și picturile descoperite, remarcabile prin policromia și geometrismul lor, pot fi admirate atît în muzeul din incinta rezervației arheologice de la Teotihuacan, cît și mai ales în marea sală Teotihuacan de la Muzeul de antropologie din Ciudad de Mexico, în care se află și statuia enormă a zeiței apelor, Chalchitlicue, dintr-un monolit în greutate de 57 tone, descoperită sub piramida lunii.

Tot în cadrul congresului, s-a vizitat la Ciudad de Mexico o altă rezervație arheologică importantă, aceea a Templului mare (Templo mayor) de la Tenochtitlan, ale cărui vestigii, aflate la întretăierea străzilor Guatemala cu Argentina, datează din 1325 pînă în 1520. Ruinele respective, care aparțin principalului templu mexican, au fost cercetate în acest secol în mai multe rânduri, ultima dată între 1978—1981, deosebindu-se șapte etape, cu subetape, de construcții. Și aici, ca și la Teotihuacan, am fost impresionați în mod deosebit de amploarea lucrărilor arheologice, precum și de cele de restaurare și conservare.

Sîmbătă 24 octombrie dimineața a avut loc cea de-a doua și ultima ședință a Consiliului permanent internațional din cadrul acestui congres, în care s-au pus următoarele probleme, discutate anterior în Comitetul executiv :

1) Activitatea comisiilor, hotărîndu-se ca în perioada dintre congrese comisiile să organizeze colocvii, urmînd ca la congrese fiecare comisie să prezinte o sinteză pentru a se cunoaște progresele realizate, sintezele respective trebuind să fie tipărite înainte de congres. În acest scop s-a constituit un colectiv din patru persoane, avînd coordonator pe prof. Henry de Lumley (Franța) și ca secretar pe prof. Jacques Nenquin (Belgia) (actualul secretar general al Uniunii internaționale de științe pre- și protoistorice, după încetarea din viață a prof. Ole Klindt-Jensen (Danemarca)). După aceasta s-au făcut cîteva schimbări în componența unor comisii, hotărîndu-se ca prima comisie, de istoria arheologiei, să fie prezidată de prof. Colin Renfrew (Marea Britanie) și a patra, de matematică în arheologie, de Robert Whallon (S.U.A.), din prima făcînd parte și prof. Joachim Herrmann, din R.D.G. Tot la acest punct al ordinii de zi s-a hotărît să se publice statutul Uniunii internaționale de științe pre- și protoistorice, precum și listele membrilor comisiilor, Comitetului de onoare, Comitetului executiv, Consiliului permanent și ai asociațiilor patronate.

2) Viitorul congres internațional de științe pre- și protoistorice, din 1986, la propunerea delegației britanice urmează să aibă loc în Anglia.

3) Alegerea noului președinte al congresului nu a putut fi hotărîtă în Consiliul permanent, urmînd ca acesta să revină Comitetului executiv.

4) Propuneri de noi membri în Consiliul permanent. Conform mandatului primit, am propus și s-a admis prin vot deschis ca locul devenit vacant prin trecerea prof. D. Berciu în Comitetul de onoare, odată cu împlinirea vârstei de 70 ani, să fie ocupat de dr. N. Vlassa din Cluj-Napoca. Dintre ceilalți membri din străinătate, cooptați în această ședință în Consiliul permanent, amintim pe B. Gramsch și Brno Krüger (R.D.G.), M. Sakellariou (Grecia), Antonie Radmilli (Italia), Margareta Primas (Elveția), Ferdinand Maior și Konrad Weidemann (R.F.G.), Wladyslaw Filipowiak (Polonia) ș.a. În Comitetul de onoare au mai fost cooptați, în afară de prof. D. Berciu, prof. Martin de Almagro (Spania) și Schuldt Ewald (R.D.G.).

5) Membrii Comitetului executiv. Au fost realeși: K. Böhner (R.F.G.), M. Garašanin (Iugoslavia), Paulo Grazziosi (Italia), R. B. Nunco (Ghana) și Boris Ribakov (U.R.S.S.).

Au fost aleși încă patru membri ai acestui comitet: H. G. Bandi (Elveția), Ahmad Hasan Dani (Pachistan), Eduard Ripoll-Perello (Spania), Berta Stjernquist (Suedia), urmînd ca al cincilea să fie din Extremul Orient, eventual China. De menționat că Berta Stjernquist este prima femeie care ocupă un loc în acest comitet.

6) Informări ale responsabililor de lucrări. S-a scos în evidență contribuția arheologilor polonezi și români la publicația „Inventaria Archeologica”, aducîndu-se mulțumiri pentru publicarea de noi fascicule în perioada 1976—1981. În această privință, menționăm că polonezii au publicat pînă în prezent 40 fascicule, iar românii 11, avînd în pregătire încă patru. Tot la acest punct al ordinii de zi s-au menționat rapoartele pentru publicațiile „Prähistorische Bronzefunde”, „Archaeologia urbium” și „Glossarium archeologicum”.

După masă, după ședința de închidere a congresului în care s-a scos în evidență reușita acestui congres, primul de acest fel în afară de Europa, a urmat vizitarea splendidului Muzeu de antropologie, unul din cele mai mari și mai bine organizate din lume, în care la parter sînt prezentate civilizațiile precolumbiene, iar la etaj supraviețuirile lor la populațiile indiene actuale din America Centrală.

Recepția care a urmat la Muzeu a fost un bun prilej de a face schimb de opinii cu diferiți colegi, mai ales că în 1984 urmează să aibă loc la Iași un colocviu de arheologie cu

circa 50 participanți din Europa și S.U.A., colocviu organizat de Secția de istorie și arheologie a Academiei de Științe Sociale și Politice, prin Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, și de Universitatea din Los Angeles. Din discuțiile purtate de participanți a reieșit interesul specialiștilor din S.U.A., R.F.G., Franța, Spania, R.D.G., Polonia și din alte țări pentru cercetările arheologice din România.

După închiderea Congresului, am făcut o vizită la Departamentul de preistorie al Institutului național de antropologie și istorie, constatind că în biblioteca acestui departament sînt extrem de puține publicații de arheologie românească. În această privință, vor trebui făcute demersurile necesare ca să se trimită asemenea cărți la biblioteca respectivă, îndeosebi lucrări de sinteză în limbi străine sau cu rezumate în asemenea limbi, în care problemele sînt tratate într-un cadru mai larg.

La înapoiere am efectuat o scurtă vizită la Muzeul metropolitan de artă din New York, interesîndu-mă în mod special de condițiile descoperirii vasului de argint traco-getic decorat (sec. IV î.e.n.), considerat ca provenind din regiunea Porților de Fier. Din materialul documentar al acestui muzeu, precum și din informațiile culese din o lucrare în curs de tipărire rezultă că acest vas, ca și, probabil, un altul de acest fel și coiful din Muzeul de artă de la Detroit nu aparțin mormîntului de la Agighiol, cum s-ar fi putut crede, ci propabil unei alte descoperiri din zona Dunării inferioare.

Prof. dr. doc. M. Petrescu-Dimbovița